

Relationes sunt essentielles vel accidentales : *essentiales* illæ sunt quæ ab ipsa rerum essentia fluunt et ab ea separari nequeunt; tales sunt relationes creatoris et creaturæ, patris et filii, generatim causæ et effectus. Fundamentum hujusmodi relationum tolli non potest, quin ipsum relationis subjectum destruat. Relationes vero sunt *accidentales*, si earum fundamentum sit quid accidentale subjecto : quales sunt relationes magistri et discipuli, regis et subditi, etc.

Duo extrema dicuntur correlata, quia ad se invicem referuntur.

Omnia in tota natura ita sunt connexa ut nullum sit ens sine aliqua relatione ad aliud, et innumera entia multas habent relationes diversas. Entia ipsa, eorum accidentia et universæ relationes, tum essentielles, tum accidentales, objectum philosophiæ constituunt.

Plures omittimus relationes hic a philosophis distinctas, quæ ex solis nominibus sufficienter intelliguntur, puta *æqualitatis*, *similitudinis*, etc.

Ad relationes pertinent identitas et distinctio.

1° *Identitas* est perseverantia rei in eodem statu.

Res enim dicitur eadem, quando nullam subiit mutationem : quapropter identitas aliquam perseverantiam rei in eodem statu semper includit.

Alia est *physica*, alia est *moralis*. Identitas *physica* ea est quæ omnem mutationem, quoad substantiam, excludit : eo sensu corpora viventia non diu sunt eadem, quia in ipsis jugis est partium habitaram fluxus et novarum partium accessio.

Identitas *moralis* non omnem removet mutationem, sed sensibilem tantum; nam, juxta communem æstimationem, res dicitur eadem, quando talis sensibus nostris apparet : hanc identitatem servant corpora viventia, licet post aliquot annos nihil eis supersit ex partibus quibus antea constabant.

Identitas *personalis* non tollitur ea mutatione, quia

anima substantialiter immutabilis semper cum eodem moraliter corpore unitur. Hæc identitas non ponenda est in conscientia actuum nostrorum, ut volebat Locke, sed in continuatione unionis ejusdem animæ cum corpore moraliter eodem. Conscientia identitatem nostram personalem infallibiliter, ope etiam memoriæ, testatur, ita ut absque utraque non esset identitatis nostræ cognitio; sed illam existere inter actuum internum varietatem et ipsius conscientiæ aliquam per somnum, v. g., cessationem, supponit.

2° *Distinctio*. Distinctio est identitatis negatio : ea quippe sunt distincta quæ non sunt unum et idem, sed plura, sive ejusdem, sive diversæ speciei. Verum datur discrimen inter distinctionem et diversitatem : quæcumque sunt diversa sunt distincta; sed non vice versa; v. g., cælum et terra diversa sunt et distincta; at Petrus et Paulus sunt distincti, non vero diversi. Distinctio igitur identitatem, et diversitas similitudinem excludit.

Jam notavimus distinctionem esse realem vel mentalem : est realis, si in rebus seorsim sumptis vere existat; est autem mentalis, si ratio per abstractionem quasdam proprietates in uno ente secernat.

CAPUT QUINTUM.

DE SPATIO ET TEMPORE.

Spatium, seu extensio in genere, est capacitas suscipiendi corpora. Si nullum corpus contineat, dicitur *vacuum*. Spatium quod ante vel extra corpora creata percipitur, appellatur spatium *purum*; illud autem quod corpora continet vocatur *non purum*, et illud quod aliquo corpore occupatur, dicitur *locus*.

Si corpus nullatenus mutetur respectu spatii uni-

versi, adest *quies absoluta* : si non mutetur tantum respectu aliorum corporum, est *quies relativa* ; sed multi et merito hanc distinctionem non admittunt.

Spatium est 1°, juxta Democritum, Epicurum, aliosque veteres et recentiores, inter quos Gassendi, *vacuum, infinitum*, a rebus vere et realiter distinctum. Est 2°, juxta Descartes, *plenum, perfectum*, ipsa materia indefinite extensa. Est 3°, juxta Newton, ipsamet Dei immensitas. 4° Juxta Leibnitz, spatium in genere, vel abstracte consideratum, nihil est reale extramentem, sed mera rerum possibilitas cum relationibus extensionem constituentibus : in particulari vero vel concreto spectatum est ipsamet corporum extensio.

Hæc posterior opinio, quidquid de ipsius extensionis natura sentiatur, nobis magis probata videtur.

Spatium enim in particulari spectatum nobis videtur esse quid reale, scilicet extensio corporis ipsius, ac proinde modus specialis corporis, non vero aliquid a corpore realiter distinctum. Spatium vero in genere consideratum, sive ut ab ipsis corporibus distinctum, videtur tantum idea generalis et abstracta extensionis, nihil exhibens realiter existens, sed indefinitam possibilitatem spatii particularis. Spatium ita spectatum valde differt a nihilo absoluto, cujus nulla haberi potest idea.

Spatium purum non est extensum et divisibile nisi per abstractionem et mentaliter, cum non sit per se ipsum quid reale; sed confundi non potest cum divina immensitate, quæ nullam exhibet ideam extensionis, nec etiam per abstractionem mentis dividi valet.

Sic consideretur spatium non distincte a corporibus existentibus, mensurari potest ope alterius extensionis quæ tanquam unita habetur, non absoluta, sed pro arbitrio determinata, tale est metrum apud nos.

Si spatium commensuratur per metra, decametra, hectometra, kilometra, miriametra, et descendendo,

per decimetra, centimetra, millimetra. Spatium inter duo corpora relative ad se invicem vocatur *distancia*.

Eo sensu corpora concipiuntur in spatio existere, sine spatio esse non posse, et tamen a spatio, scilicet puro, esse distincta, sicut motus existere non potest sine corpore et spatio, et tamen ab utroque est distinctus. Vide, si placet, Leibnitz, Locke, liv. II, chap. 13; Para-du-Phanjas, *Théorie des êtres insensibles*; card. Gerdill, etc.

Quæ de spatio dicta fuerunt, suo modo temporis applicanda sunt.

Tempus generatim est *duratio* entis, scilicet perseverantia illius existentia.

Si tempus consideretur sine respectu ad ens particulare, dicitur tempus *absolutum*. Si vero spectatur relative ad ens particulare, vel 1° initium habuit et finem non est habiturum, et est *immortalitas*, quæ angelis et humanis mentibus convenit; vel 2° initium habuit et finem habere debet, et est *tempus proprie dictum*.

Vox *tempus* nunquam accurate Deo applicari potest : tempus enim et duratio nobis non innotescunt, nisi per successiones, quarum ordinem percipimus : in Deo autem nulla est successio, nulla mutatio. Æternitas est absoluta ac perfectissima entis infiniti immantia, quæ nullam patitur mensuram; unde vox illa, respectu Dei adhibita, in errorem facile conjiceret; sic recte dici non potest tempus ante creationem mundi exstitisse, Deum per longa sæcula de nobis creandis cogitasse, nec quæri posset an Deus *citius* mundum creare potuisset.

Tempus extra creaturas spectatum mera est abstractio mentis, et nihil habet reale, ut diximus de spatio et propter easdem rationes.

Tempus vero particulare, id est in uno ente contingenti vel in aggregatione entium consideratum, est ipsius entis vel entium existentia perseverantia, cujus ideam ex successionum ordine habemus. Has

successiones alicujus entis ope durationis alterius entis commensurare possumus.

Motus apparens solis circa terram, utpote uniformis, constans et sensibilis, electus est apud omnes gentes ut prima mensura temporis seu *ætat*. Conversio illius per duodecim signa zodiaci efficit annum: ejusdem sensibilis evolutio circa terram, ab Oriente ad Occidentem, dicitur *dies*. Dies postea dividitur in horas, et horæ in minuta. Annus dividitur in menses et dies: anni multiplicati faciunt sæcula.

De natura durationis et temporis alte, scite, et communis obscure, disserunt philosophi nomine celebriores, inter quos Leibnitz, Locke, t. II, ch. 14; Buffier, 2e part., ch. 27; S'Gravesende, 1e part., ch. 6; Para-du-Phanjas, n. 364; Balmès, *Phil. fond.*, liv. II, etc.

« *J'ai l'idée d'un être, inquit P. Buffier, en tant qu'il ne cesse pas d'être: c'est ce que j'appelle DURÉE. J'ai l'idée de cette durée, en tant qu'elle est mesurée par la révolution régulière d'un corps ou par les intervalles de cette révolution; c'est ce que j'appelle TEMPS. Il me semble que ces notions sont aussi claires qu'elles peuvent l'être, et celui qui cherche à les éclaircir davantage est à peu près aussi judicieux que celui qui voudrait éclaircir comment deux fois deux font quatre, et ne font pas cinq.* »

DISSERTATIO SECUNDA.

DE PNEUMATOLOGIA.

Vox *pneumatologia*, a πνεῦμα, *spiritus*, et λόγος, *sermo*, vocibus græcis oriens, idem significat ac *sermo de spiritu*. Omnis spiritus qui excogitari potest est increatus vel creatus. Solus Deus est spiritus increatus: mens humana est substantia spiritualis, ut infra probaturi sumus, et creata. Item angeli sunt spiritus

creati. Pneumatologiam igitur in tres partes dividemus: prima erit de Deo et ejus attributis; secunda, de angelis; et tertia, de mente humana, ejusque facultatibus ac proprietatibus.

PARS PRIMA PNEUMATOLOGIÆ.

DE DEO ET IPSIUS ATTRIBUTIS.

Cum ex actuali proposito nostro præsentis Philosophicæ Institutiones alumnis seminariorum præcipue sint destinatæ, et velut exordium ad theologiam esse debeant, de tribus pneumatologiæ partibus modo assignatis juxta Scripturam, traditionem et rationem simul tractaturi sumus.

Duæ quæstiones gravis ponderis hic pertractandæ occurrunt, quarum prima de existentia Dei et secunda de ejus attributis.

QUÆSTIO PRIMA.

DE EXISTENTIA DEI.

Dei existentiam astruere nos cogit detestanda perversitas quorundam hominum, qui, spreto rationis lumine ex excusso omnis religionis jugo, ut cupiditatibus liberius indulgeant, in insipienti corde suo exclamare non erubescunt: *Non est Deus* (Ps. xiii, 1). Isti homines *athe* dicuntur, id est, sine Deo. Qui vero existentiam Dei agnoscunt vocantur *theistæ*: dicuntur etiam *deistæ*; sed posteriori hoc nomine pessimi alii designantur homines, qui, Deum admittentes, quamlibet religionem revelatam audacter rejiciunt.

Distinguuntur *athe* *speculativi* et *athe* *practici*. *Athe* *speculativi* sunt illi qui Dei existentiam non agnoscunt, et *athe* *practici* ii sunt qui Deum agnos-